

Tarih-i Osmanî Encümeni Konya Şubesi'nin Açılışı ve Vali Arifi Paşa'nın Nutku

The Opening of Historic Ottoman Committee Konya Branch and Governer Arifi Pasha's Sermon

Seyit TAŞER*

ÖZET

Tarihi belge ve kaynakların araştırılması ve bunların yayın hayatına kazandırılması amacıyla ve tarihçiliği geliştirmek üzere Tarih-i Osmanî Encümeni 1909'da kurulmuştu. Tarih-i Osmanî Encümeni İstanbul'da kurulmuş, sonraki yıllarda şubeleri de tesis edilmişti. Encümenin şubelerinden biri, Konya'da Haziran 1911 tarihinde açılmıştı. Encümenin, Konya'da da şube açmış olması, tarih alanındaki çalışmalar kapsamında, Konya vilayetinin değerlendirildiğini ve vilayetin tarihsel ve kültürel zenginliğinin dikkate alındığını göstermektedir. Bu şubenin açılışında, Konya Valisi Arifi Paşa bir konuşma yapmıştır.

Tarihi, bireysel olarak inceleyen tarihçi ve akademisyenlerin geçmişten günümüze ortaya koymuş oldukları bilimsel eserler bulunmaktadır. Diğer taraftan tarihin, bir grup tarafından sistemli ve koordineli bir şekilde incelenmesine, encümenin çalışmaları örnek gösterilebilir. Bu yönüyle, Tarih-i Osmanî Encümeni, tarihçilik alanında yapıla gelen çalışmaların önemli bir basamağını teşkil etmişti. Tarih-i Osmanî Encümeninin Konya şubesinin açılışı ve şube hakkında genel bilgilerle ilgili bir çalışmaya rastlanılmamış olup, konu hakkında bilgilere, Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerinden ve dönemin gazetelerinden ulaşılmıştır.

Anahtar Kavramlar: Tarih-i Osmanî Encümeni, Konya, Arifi Paşa, Çelebi Efendi.

Çalışmanın Türü: Araştırma.

ABSTRACT

Historic Ottoman Committee was founded in Istanbul in 1909, but had branches. One of its branches was opened in June 1911 in Konya. This shows that Konya was taken into consideration and its historical and cultural richness. In opening ceremony of Konya branch Konya Governor Arifi Pasha gave a speech.

Historic Ottoman Committee Konya branch was opened. There is an archive document about this. Accordingly, in Konya centre province, under presidency of Çelebi Efendi the branch was opened and the decision of appointment was sent to Konya in 20 June 1911. The branch was opened With the aim of investigating current artifacts and old historical structures. Official opening was carried out by committee members along governor of Konya. First meeting and discussions continued till thirty past ten.

There are some treatises written by historians and scientist who investigate history separately. Besides, some investigations carried out systematically and in coordination were also available. From this aspect, Historic Ottoman Committee has an important part in these kinds of investigations. As the committee worked only for this aim, the pieces yielded by it were important. The committee, improved historiography by publishing historical documents and information, was founded in 1909.

The information about Ottoman history can be reached from some works such as archive documents, annuals, writings in newspapers and magazines, and translations. Sources that supply important information about Ottoman Empire's political, martial, social, economical, and cultural structure show us the different sides of historical events. The quantitative abundance of historical sources means wealth in terms of validating historical events and interpreting them.

The recordings of otoman history were kept first during Fatih Sultan Mehmet period. During this period and later historiographers contributed historiography. Ottoman historiography shaped by depending on narrative historiography custom. The events were told in a story type and the events were put in order. Officially historiography started in XVIII. Century but we can see some former gannals or chronicle. During this time and later Peçevi, Nima, Lütfi Pasha, and Mahmut Celaledin Pasha were among the people who wrote about Ottoman history. Ahmet Cevdet Pasha, on the other hand, lived in XIX. Century and besides working in areas such as education, politics, and law, he was also a historiographer. In Privy Council, he was appointed to write history by Mustafa Reşit Pasha. In his book Cevdet Pasha wrote the years between 1768 and 1826.

Ismail Hakkı Uzunçarşılı heads the historiographers that research Ottoman History from the beginning. Uzunçarşılı studied Ottoman history as a whole, told the events until modernism, and left an important book. Ottoman modernism period, by the way, was examined by Enver Ziya Kemal. In final stage of Ottoman Empire, the aim of boosting historiography was tried to carry out by Historic Ottoman Committee.

The foundation reason of Historic Ottoman Committee was explained by the committee itself. Accordingly, the benefits of knowing the past and historical events for a community were mentioned. It was mentioned that for communities who don't know their ancestors and not interested in their honors and memories, it is difficult to develop a homeland sense and love. Also it was referred that the padishah of that time ordered writing a Ottoman history that fits the glory of the community. In this direction, Historic Ottoman Committee was constituted.

On of the most important publication activity of Historic Ottoman Committee is magazine. The magazine was going to be published every other month. In the magazine, events that left out, papers, biological information and articles were going to be

* Arş. Gör., Dr., Selçuk Üniversitesi

included. Committee's first and most important plan was preparing a work that investigates the Ottoman history from the beginning.

Historic Ottoman Committee continued his activities with president historiographer Abdurrahman Şeref Bey. Known as the last historiographer Abdurrahman Şeref Bey was a teacher, manager, and education minister and wrote important books. During Abdurrahman Şeref Bey Term organizations were constructed in provinces and Konya was among them.

In provinces and districts, Historic Ottoman Committee branches could be constituted with permission of committee. Branches were going to make historical investigations within the provinces, conserve classics, and give information about gathered historical information.

The members of the branch were detected. It can be said that the members of the branch were also important people of that province. Among the members, there were some civil servants. Also, member from different professions such as doctors, pharmacists, and factory managers took place in the committee. Among the members there was the owner of Babalık Newspaper and editorial writer. Two members were minority apertain.

Governor Arifi Pasha gave a speech in the opening. In his speech Governor Arifi Pasha the aim of Historic Ottoman Committee Konya branch and some general information about the mission can be found. One of these is that the branch was going to investigate not only Ottoman History but also the history of some beylics and states such as Seljukians, Karmanoğulları, Hamidoğulları, and Tekeoğulları. The common features of these beylics and states were that they were all related to Konya. Konya, the capital city of Seljukians, had an important role for the studies of committee. At that time Hamidoğulları was established in Beyşehir district. Karamanoğulları reigned in and around Karaman, and Tekeoğulları reigned in and around Antalya. Governor Arifi Pasha said that he is interested in history too and ready to help the committee.

As a result, we see that same method was applied to choose the members for both Historic Ottoman Committee and Konya branch. There were similarities between the centre and the branch in terms of people from education, some kinds of sivil servants as well as non-Muslims.

As Konya was an important place for history, it had privileged position for committee's studies. The states and beylics established around Konya were among historical investigations. It was understood from Governor Arifi Pasha's speech that the committee was going to investigate not only Ottoman history but also general Turkish history. As a result of importance attached to Konya because of its history, it is seen that both the city and the discipline of history were thought important by local authorities.

Keywords: Tarih-i Osmanî Encümeni, Konya, Arifi Paşa, Çelebi Efendi.

The type of research: Research

GİRİŞ

Osmanlı tarihi ile ilgili bilgiler arşiv belgeleri, salnameler, gazete ve dergilerdeki yazılar ve tercümelemler gibi çeşitli kaynaklardan elde edilebilmektedir. Bu kaynaklar birincil ve ikincil olmak üzere iki kısımda incelenebilir. Birincil kaynaklar olayları doğrudan aktarırken, ikincil kaynaklar birincillere dayanılarak hazırlanmışlardır.

Osmanlı Devletinin siyasi, askeri, sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını yansıtan ve önemli bilgiler içeren kaynaklar, tarihi olayların farklı yönlerini sunarlar. Tarihi kaynakların niceliksel fazlalığı, tarihsel bilgiyi doğrulamak ve yorumlamak açısından bir zenginlik sayılır.

Osmanlı tarihine ait kayıtlar özellikle Fatih Sultan Mehmet zamanında tutulmaya başlanmıştı. Arşivcilik anlayışının başladığı bu dönem ve sonrasında vakanüvisler de tarihçiliğe katkı yapmışlardır. Olayları hikâye eder bir tarzda veya ardı ardına sıralamak suretiyle tarihi vakalar hakkında bilgi veriliyordu.

Vakanüvislik resmi olarak XVIII. yüzyılda başlamış olmakla beraber¹, önceki tarihlerde de bu alanda yapılmış çalışmalarla karşılaşılacaktır. XVI. yüzyıl sonlarına bakıldığında Kâtip Çelebi'nin eseri görülmektedir ki, onun Türkçe Fezlekesi bir çeşit vakayiname idi. Bu dönem ve sonrasında Peçevi, Naima, Lütfi Paşa ve Mahmut Celaleddin Paşa, Osmanlı tarihi ile ilgili yazılar kaleme almış olan isimlerdendi. Ahmet Cevdet Paşa ise, XIX. yüzyılda yaşamış olup, eğitim, siyaset ve hukuk alanında aldığı birçok vazife yanında vakanüvislik yönü olan bir isimdi. Encümen-i Danişde kendisine Mustafa Reşit Paşa tarafından tarih yazma görevi verilmişti. Cevdet Paşa eserinde, Osmanlı tarihinin 1768–1826 seneleri arasındaki dönemini yazmıştı.

Osmanlı tarihini bir bütün olarak ele alan çalışmaların özellikle Alman tarihçileri tarafından ele alındığı görülmektedir. Bunlardan en önemlileri Hammer ve yakın zamanda eseri Türkçeye çevrilmiş olan Johann Wilhelm Zinkeisen'dir. Diğer taraftan Romen tarihçi Dimitri Kantemir, 18. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihini yazmıştır. Dolayısıyla, Türk Tarihinin detaylarının bu

¹ Vakanüvislik, XV. ve XVI. asırlardaki şehnamecilik sonrasında, XVIII. yüzyılda Nâima Efendi'nin vakanüvis olarak görevlendirilmesi ile resmi anlamda başlamıştı. Bk. Son Vak'anüvis Abdurrahman Şeref Efendi Tarihi - II. Meşrutiyet Olayları (1908-1909), Hazırlayanlar: Bayram Kodaman, Mehmet Ali Ünal, TTK, Ankara, 1996, s.IX.

eserlerle yabancıların kaleminden ortaya konulmuş olduğu anlaşılır. Bunun yanında, geç de olsa Osmanlı tarihini başlangıçtan itibaren inceleyen Türk tarihçiler de vardır ve bunların başında İsmail Hakkı Uzunçarşılı gelmektedir. Uzunçarşılı Osmanlı tarihini bir bütün olarak ele alıp, yenileşme dönemine kadar konuyu getirmiş ve önemli bir eser miras bırakmıştır. Osmanlı yenileşme dönemi ise Enver Ziya Karal tarafından incelenmiştir.

Osmanlı Devleti'nin son döneminde, tarihçiliği canlandırmak yönündeki amaç, Tarih-i Osmanî Encümeni ile gerçekleştirilmek istenmişti. Tarih-i Osmanî Encümeninin şubelerinden biri de Bursa'da kurulmuştu. Encümenin ortaya koymuş olduğu en önemli çalışma Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası adıyla yayınlanan dergisi idi. Encümenin kuruluşu ve şubelerine ilişkin bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

1. Tarih-i Osmanî Encümeni ve Şubelerine İlişkin Talimatname

Tarih-i Osmanî Encümeninin kurulma gerekçesi ifade edilirken, milletlerin geçmişini ve tarihi hadiselerini bilmelerindeki faydanın izaha gerek olmadığı belirtilmiş, bu faydayı temin edecek bir eserin olmayışı da büyük bir eksiklik olarak telaffuz edilmiştir. Geçmişine vakıf olamayan, ecdadını tanımayan ve onların gösterdiği fazilet ve hatıraları ile ilgilenmeyen milletlerde vatan duygusunun ve muhabbetinin tam manasıyla yerleşemeyeceğine değinilmiştir. Aynı zamanda dönemin padişahının da devlet ve milletin şanına yaraşır bir Osmanlı tarihinin yazılmasını irade buyurduğuna işaret edilmiştir. Bu hükme istinaden Tarih-i Osmanî Encümeni teşkil edilmişti (Yeni Gazete- 17 Nisan 1910;3).

Tarih-i Osmanî Encümeni hakkında talimat 5 Teşrin-isanı 1325 (18 Kasım 1909) tarihinde yayınlanmıştı. Talimatnamenin birinci maddesi "*Erbab-ı ihtisasdan on iki azaadan mürekkebe olmak üzere bir Tarib-i Osmanî Encümeni*" teşkil edilecektir. *Azaadan biri encümene riyaset edecek ve reis bulunmadığı zaman azanın en kıdemlisi reis vekâletini ifa edilecektir*" der. Talimatnamenin ikinci maddesinde "*Reis ve aza bidayeten bükkümetten intihab olup, bade münhâl vuku buldukça intihab keyfiyeti aza-ı mevcudanın ekseriyet-i arasına mevdudur*" ifadeleri yer alır (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, BOA., DÜİT, 19-4.). Buna göre, on iki üyeden oluşacak encümende bir reis olacak, reis olmadığı zaman üyelerin en kıdemlisi reise vekâlet edecekti. Başkan ve üyeleri hükümet belirleyecekti. Fakat üyelerden ayrılan olursa, yerine gelecek kişi, encümen üyelerinin oyları ile belirlenecekti.

Encümen haftada bir kere toplanacaktı ve iki ayda bir kere yayınlanacak olan dergiyi hazırlayacaktı (Yeni Gazete- 17 Nisan 1910;3). Ayrıca encümenin görevi, Osmanlı Devleti'nin tarihini yazmak ve Osmanlı Devleti tarihine ait dergi, evrak ve kayıtları yayınlamaktı. Bu tür bir görev encümenin kurulduğu dönemde yalnız Osmanlı tarihi ile sınırlı gibi görünse de, tarihi inceleme sahasının ileride genişleyeceğine dair bir ifadeye yer verilmişti (BOA., DÜİT, 19-4.). Encümenin en önemli ve öncelikli planı Osmanlı tarihini başlangıçtan itibaren ele alacak bir çalışmanın hazırlanması konusunda idi. Encümen yazacağı tarihin planını hazırlamış ve birinci cildin Osmanlıların Anadolu'ya gelişi ile Osmanlı Devletinin kuruluşunu içermesi kararlaştırılmıştı (Yeni Gazete- 4 Nisan 1326- 17 Nisan 1910;3).

Encümenin bunu yaparken nasıl bir yol izleyeceği de talimatnamede yayınlanmıştı. Buna göre, "*Encümen, memalik-i Osmaniye ve ecnebiyede vaki kütüphanelerde tabarrîyat ve tetebbuat etmek ve kütabeleri ve harita ve planları ve kayıt ve vesikaları istinsah² ettirmek için icab eden yerlere memurlar göndereceği gibi muhabere tarikîyle mahallinden malumat talep eyler. Velhasıl Tarib-i Osmaninin şan-ı millî ile mütenasib olması için her nevi vesailer müracaat eder*" (BOA., DÜİT, 19-4.). Buna göre, encümen faaliyetlerini yürütürken tarihle ilgili belge ve doküman neredeyse onları bir şekilde temin ederek, tarihin güzel bir şekilde yazılabilmesi için her yol ve vesileye müracaat edecekti.

Tarih-i Osmanî Encümeninin en önemli yayın faaliyetlerinden birisi dergidir. Dergide, üzerinde yeterince durulmamış tarihi olaylar, vesikalar, bibliyografik bilgiler ve makaleler yer alacaktı. İki ayda bir defa yayınlanan encümen mecmuası hakkında gazetede bir yazı yayınlanmıştı. Bu derginin kıymeti yazıda ifade edilirken, derginin fikri ilerlemeye ve ilmi çalışmalara olan katkısından söz edilmişti. Derginin dağıtım yeri merkezi Bab-ı âli caddesinde ve Kanaat kütüphanesinde idi (Yeni Gazete- 4 Nisan 1326- 17 Nisan 1910;3).

Derginin yayınlanma gerekçesi olarak, Osmanlı Devleti'nin başlangıcından itibaren geniş ve açıklamalı bir tarihinin yayınlanmamış olması gösterilmiştir. Bunun yanında bazı dönemlerde zamanının olaylarını

² İstinsah: Sahifeyi çoğaltmak, nüshasını yazmak.

nakleden memurlardan söz edilmiştir. Fakat bunlar eski üslup ile kaleme alınmışlardır. Günlük hadiseler salname veya yıllıklar gibi resmi bir şekilde burada dile getirilmiştir. Bu yazılar halka hitap edememiş olup, ilmi kıymeti azdır ve ihtiyacı karşılayamamıştır (Yeni Gazete-17 Nisan 1910; 3)

Tarih-i Osmanî Encümeni, vakanüvis Abdurrahman Şeref Bey³ başkanlığında faaliyetlerini yürütmüştü. 1925 senesinde vefat eden Abdurrahman Şeref Bey, vakanüvisliğe getirilmiş olduğu yıllarda Tarih-i Osmanî Encümeninin kurulması ile bu encümenin reisliğine getirilmişti.

Tarih-i Osmanî Encümeninin üyeleri azay-ı daimi ve azay-ı muavene gibi farklı başlıklar altında toplanmıştı. Bu üyeler fahri olup, encümenin daimi üyeleri şu şekilde idi (Sabah- 4 Nisan 1326- 17 Nisan 1910; 3) :

- Reis: Ayandan Vakanüvis Abdurrahman Şeref Bey
- Aza: Ahmet Tevhid Bey, Hariciye Nezareti Tercüme Odası Hulefasından
- Aza: Ahmet Refik Bey, Piyade Yüzbaşlarından
- Aza: Ahmet Mithat Efendi, Meclis-i Sıhhiye Reisi Sabıkı
- Aza: İskender Yanko Hoçi Bey, Şuray-ı Devlet Azasından
- Aza: Efdaleddin Bey, Darülfünun Muallimlerinden ve Dâhiliye Mektubi Kalemî Şube Müdürlerinden.
- Aza: Zühtü Bey, Divan-ı Muhasebat Reisi Sabıkı.
- Aza: Ali Seydi Bey, Mülkiye Müfettişlerimden.
- Aza: Karolidi Efendi, Mebusandan.
- Aza: Mehmet Arif Bey, Maliye Nezareti Mümeyyizin Sabıkasından.
- Aza: Necip Asım Bey, Piyade Kaymakamlarından ve Darülfünun Muallimlerinden

Üyelerden ikisinin rum ve ermeni azınlıktan olduğu anlaşılır. Darülfünunda görev yapan iki öğretim üyesi bulunurken, diğer üyelerin maliye, mülkiye, şura-yı devlet gibi devletin çeşitli birimlerinden seçildiği görülür.

Merkez teşkilatını bu şekilde oluşturan encümen, vilayetlerde de yapılanmaya başlamıştı. Encümenin merkez teşkilatı ile ilgili nizamname veya talimatnamelerin yanında şubelere ilişkin talimatnamenin de hazırlanmış olduğu anlaşılır.

Tarih-i Osmanî Encümeni Şubelerine Mahsus Talimatname'de şubelerin vilayet ve müstakil livalarda tesisi söz konusu edilirken, şubelerin sekiz daimi üyesi olacağı ifade edilmişti. Encümenin merkez üyelerinin belirlenmesinde hükümet rol oynarken, şube üyelerinin seçiminin vali veya mutasarrıf tarafından gerçekleştirileceği görülür. Şubeler uygun bir yerde ayda bir defa toplanacaktı. Başkan toplantı yeri ve gününü üyelere bildirecekti. Şubeler, başkanları marifetiyle Tarih-i Osmanî Encümeni ile haberleşecekti. Şubeler toplanacakları dairede elde edecekleri vesika ve kitapların muhafazası için bir kütüphane teşkil edecekti. Şubelerin tarihi çalışmaları buldukları merkez ile ilgili olacaktı. Şubenin bulunduğu merkeze ait tarihi bilgi, belge ve dokümanlar elde edilerek, bunların yayınlanmasına çalışılacaktı. (BOA.,DUİT, 22-4, Tarih-i Osmanî Encümeni, Tarih-i Osmanî Encümeni Şubelerine Mahsus Talimat, Matbaa-i Hayriye ve Şürekası,1329; 14-16) Şubelerin kuruluşu, görevleri ve üyeleri konularını içeren bu talimatname doğrultusunda Konya vilayetinde de Tarih-i Osmanî Encümenin bir şubesi tesis edilmişti.

2.Tarihi Osmanî Encümeni Konya Şubesi'nin Kuruluşu

Tarih-i Osmanî Encümeni Konya Şubesi, 1911 senesinde açılmıştı. Konuyla ilgili arşiv belgesi bulunmaktadır. Bu belge Tarih-i Osmanî Encümeni Başkanlığına 14 Haziran 1327 (27 Haziran 1911)

³ Abdurrahman Şeref Bey, 1269 (M.1853) senesi doğumlu idi ve Eyüp'te ilk eğitimini tamamlamıştı. 1290 senesinde sultanî mektebinden mezun olmuş ve Mahrec-i Aklam mektebinde tarih-i umumi derslerine girmişti. Darülmualimin ve Mekteb-i Sultanide tarih, coğrafya, kavaid ve imla gibi çeşitli dersleri yürütmüş, Mülkiye'de müdürlük yapmıştı (Efdaleddin, 1927,6). II. Meşrutiyet sonrasında ayan azalığında bulunmuş, 1907'de ve 1909'da iki defa maarif nazırlığına gelmişti.1909'dan, 1922 senesine kadar vakanüvislik yapmış ve bu yönüyle, Osmanlı Devleti'nin son vakanüvisi olarak tanınmıştı(Özcan,1988;175). Evkaf ve Posta ve Telgraf nazırlıklarında da bulunmuş, şura-yı devlet riyasetine gelmiş, İstanbul mebusu olmuştu. Fezleke-i Tarih-i Osmanî, Tarih-i İslam, Tarih-i Devlet-i Osmaniye, Coğrafya-yı Ümrani, Tarih Muhasebeleri tarih ilmi alanındaki eserlerindendi (Efdaleddin, 1927,7,8).

tarihinde yazılmıştı ve belgede encümenin Konya şubesinden şu şekilde söz edilmişti. (BOA. DH.İD. 1329.B.1,26-17/45):

“*Tarih-i Osmanî Encümeni Riyaset-i Celîlesine*

Bilumum vilayet merakızında birer Tarih-i Osmanî Encümeni şubesi teşkîli lüzumunu müttebiz buşur-ı sami-i sadaretpenahiye tevdiî buyurulan 4 Mayıs 1327 tarihli teşkere-i aliyelerine vilayet ve ehviye-i gayr-ı mülbakiye tamimem icra-ı tebligat olunmuş idi. Merkez vilayette Reşadetlî Çelebi Efendi hazretlerinin taht-ı riyasetinde olarak teşkil edilmiş şube beyetinin esamisini havi bulunan leffıyla bu babdaki talimatın irsali talebini havi Konya vilayetinden varid olan 7 Haziran 1327 tarihli tabirrat mefufuyla maen sub-ı devletlerine gönderilmiş ve badezîñ vürud edecek muharreratın depa derpa tevdiî tabii bulunmuş olmakla istenilen talimatın mahaline irsal buyurulmuş olmakla himmet-i ali riyatpenahilerindir olbabda...”. Yazıdan anlaşılacağı üzere, vilayet merkezlerinde Tarih-i Osmanî Encümeni şubelerinin açılması lüzumuna binaen, konu vilayetlere ve bir vilayete bağlı olmayan livalara tebligat gönderilmişti. Konya merkez vilayette de, Çelebi Efendi’nin başkanlığında şube teşkil edilmiş ve bununla ilgili yazı 20 Haziran 1911 tarihinde Konya’dan gönderilmişti.

Encümenin Konya şubesi başkanı olan Çelebi Efendi ya da Veled Çelebi (İzbudak) nin asıl adı Muhammed Bahaüddin Veled idi. Çelebi Efendi, rüşdiye ve medrese eğitiminin ardından Vilayet Mektubi Kalemî’nde memuriyete başlamış, bir süre İstanbul’da kalmıştı (Akar, 1999;17-28). Veled Çelebi, 1908’de Yusuf Akçura, Necip Asım gibi isimlerle birlikte hareket etmiş ve Türk Dili çalışmalarının yanında, Türk Derneği’ni kurmuşlardır. On dört üyesi olan bu dernek, Türk adıyla anılan tüm Türk kavimlerinin tarihini öğrenmeyi ve öğretmeyi amaçlıyordu. Darülfünunda bir dönem derse girmiş ve Cumhuriyet döneminde milletvekilliği yapmış olan Çelebi Efendi Türk Dil Kurumu’nda çalışmış ve 1953’te ölmüştü (Korucuoğlu, 1994;10). Çelebi Efendi Türkcülük akımının önemli savunucularındandı⁴. Türk tarihi ve diline verdiği önem ve bu konuda yaptığı çalışmalar doğrultusunda kendisine Konya Tarih-i Osmanî Encümeni riyaseti⁵ tevdi edilmişti. Encümenin Konya şubesinin açılışı gazeteye de yansımıştı.

Babalık gazetesinde 19 Haziran 1911 tarihinde yer bulan bildide, Tarih-i Osmanî Encümeni Konya Şubesi’nin açılışından bahsedilirken şu ifadeler kullanılmıştır (Babalık 22 Cemaziyel ahir 1329–6 Haziran 1327 ; 1) : “...*Tarih-i Osmanî Encümeni vezâifinin teshiline medar olmak ve vilayetimizde mevcut asar ve mebani-i kadime-i tarihiye üzerine tetkikat lâzıme ifa eylemek şehrimizde isimleri zirde münderiç zevattan mürekeke bir “Tarih-i Osmanî Encümeni Konya şubesi” teşkil buyurulmuştur. İşbu şubelerin vezâifini havi Tarih-i Osmanî Encümeni bir talimatname kaleme almaktadır...*”. Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere, vilayetin mevcut eserleri ve eski tarihi yapıları üzerinde gerekli incelemeleri yapmak üzere Tarih-i Osmanî Encümenin Konya şubesi açılmıştır.

Babalık gazetesinde encümenin Konya şubesinin açılışı ile ilgili haber başlığı, “*Tarih-i Osmanî Encümeni Konya Şubesinin Resmî İftitabı*” şeklinde yer almıştı. Tarih-i Osmanî Encümeni Konya Şubesi heyeti Veled Çelebi Efendi’nin başkanlığında 25 Haziran 1911 tarihinde saat sekiz buçukta toplanmıştı. Toplantı yeri meclis-i idare-i vilayet, bir başka deyişle vilayet meclisi idi. Encümen üyeleriyle birlikte bir araya gelinmiş ve Konya Valisi de olduğu halde encümenin Konya şubesinin resmi açılışı yapılmıştı. Saat on buçuğa kadar bu ilk toplantıda müzakereler devam etmişti. Burada bazı kararlar da alınmıştı. Buna göre heyet bundan sonra Pazar günleri toplanacaktı. eyyam haliyede ise kütüphanelerle müessesat-ı kadimedede ifay-ı tettebbuat eyleyecektir (Babalık, 29 Cemaziyelahir 1329-13 Haziran 1327;1).

2.1. Tarih-i Osmanî Encümeni Konya Şubesi Üyeleri

Tarih-i Osmanî Encümeni Konya Şubesi’nin bir başkanı ve on üyesi bulunuyordu. Bu üyeler arasında bir de kâtip görevlendirilmişti. Bu şubede görev yapacak isimler şöyle sıralanmıştı (Babalık, 6 Haziran 1327; 1) :

- Reis : Reşadetlî Çelebi Efendi Hazretleri

⁴ Bu konuda bk.Bedia Koçakoğlu Veled Çelebi İzbudak ve Onun Türkcülüğü, Selçuk Üniversitesi Mevlana Araştırma ve Uygulama Merkezi Mevlana Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2007, Sayı: 2, ss.85-105.

⁵ Veled Çelebi İzbudak ile ilgili eserlerde, Veled Çelebi’nin Tarih-i Osmanî Encümeni Konya Şubesi Reisi oluşu ile ilgili bilgiye rastlanmamıştır. Fakat ulaştığımız belgede Tarih-i Osmanî Encümeni Konya Şubesi Reisi olarak Veled Çelebi ismi geçmektedir. Bununla bağlantılı bir husus, Veled Çelebi’nin, Veled Çelebi İzbudak olup olmadığı konusudur. Bu isim benzerliğinden, Veled Çelebi İzbudak’ın memuriyet hayatından, Türk dili ve tarihi konularında yapmış olduğu çalışmalardan ve Türk Derneği kurucularından olmasından yola çıkarak, Veled Çelebi İzbudak’ın, Tarih-i Osmanî Encümeni Konya Şubesi başkanlığını yürütmüş olduğunu kesine yakın bir dille ifade edebiliriz.

- Aza : Tahrirat Müdürü Dimetraki Efendi Hazretleri
- Aza : Göherçile Fabrikası Müdürü Şekip Bey
- Aza : Hükm-ü Sahib İmtiyazı Tevfik Efendi
- Aza: Mektubi Kalemi Mes'ûdlarından Kazım Hüsnü Bey
- Aza: Eczacı Asaf Bey
- Aza: Doktor Jamkocyan Efendi
- Aza: Maarif Kâtibi Faik Efendi
- Aza: Evkaf Dairesi Masraf Kâtibi Ahmet Efendi
- Aza: Gazetemiz Sahip ve Sermuharriri Mazhar Bey
- Kitabet İnzımanıya aza: Nüfus Kâtibi Necati Bey

Daha önce de ifade edildiği üzere şubenin başkanının Çelebi Efendi olduğu görülür. Şubede görev yapacak isimler, aynı zamanda Konya vilayetinin o dönemki öne çıkan simaları olduğu ifade edilebilir. Bu isimlerin yaptığı vazifeler incelendiği zaman, tarihçilerin bu listede olmadığı anlaşılır. Üyeler arasında, Konya'da çeşitli memuriyet kalemlerinde çalışanlar görülmektedir. Bunun yanında doktor ve eczacı, fabrika müdürü gibi farklı meslek dallarından üyeler encümenin Konya şubesinde söz sahibi olmuşlardır. Üyeler arasında Babalık gazetesinin sahibi ve başyazarı da bulunmaktadır. Üyelerle ilgili dikkat çeken bir diğer nokta da, aralarında ikisinin azınlık mensubu olmalarıdır.

2.2. Tarih-i Osmanî Encümeni Konya Şubesi Açılış Nutku

Tarih-i Osmanî Encümeni Konya Şubesi'nin açılışını yapmış olan Vali Arifi Paşa, 1910 senesinde Konya'ya tayin olmuştu. Vali, “*Kanunşinas*” ve “*Tarihşinas*” olarak tanınmıştı (Aytekin,1994; 104).

Dönemin Konya Valisi Arifi Paşa, bir konuşma yapmıştı ve böylece Tarih-i Osmanî Encümeni Konya şubesinin resmi açılışı gerçekleşmişti. Valinin konuşma metni şöyledir (Babalık, 13 Haziran 1327;1):

“*Fatihâ-ı makalemi cenab-ı lîlbamddan temenni-i tevfiğe etmekle tevşih⁷ ederim. Tarih-i Osmanî Encümeninin Konya şubesini teşkil eden şu heyet-i muhteremenin sebeb-i teşkil ve içtimai pek mühim bir vazifeye hizmet içindir. O da tarihtir. Tarih ki fününun padişahîdir. Devr-i sabıkda iki Osmanlı bir yerde toplanmak ve tarih-i Osmanîmize dair iki çift lakırdı söylemek memnu iken bu gün meşrutiyet-i mukaddesimiz bize bu iki hakeki aynı zamanda ita ve merkez saltanat-ı seniye dahi tarih ile tevaggülümüz⁸ hususunda bizî irşad ediyor. Şu şube-i muhteremeyi teşkil eden zevat-ı kiramın erbab-ı fen ve ihtisastan olması ve hele makam-ı rıyaseti tezyin eden Çelebi Efendi Hazretlerinin kemalat-ı Müslimeleriyle beraber İslam ve Osmanlı tarihinin yadigar kıymettarı olan bir bandan vâcib-ül-ibtirama⁹ mensub bulunması şubenin muvaffakiyeti için fâl-i hayırdır¹⁰. Tarih imar, güzeste-i beşeri bir emr-i hazıra rabt ile maziye inzar intibah ve iftihar önünde temsil edeceğinden hâiz-i kıymettar ve hele şube-i muhteremenin hizmet edeceği emr-i mühim Selçukilerin tarih-i saltanatından bed'an¹¹ ile bir aralık Karamanoğulları ve Hamidoğulları ve Tekeoğulları ile müterâfik¹² ve ondan sonra müinferiden Tarih-i Osmanîye hizmetten ibarettir. Osmanlılığın menşe-i feyzi olan Konya şebri ehyevm muhterem nişanlarımız meyanında bir mevki-i mümtaz ihraz eden nişan-ı âli-i Osmanîyenin üzerindeki tabl ve ilm şekillerinin delalet ettiği bukuak-ı hükümetin tecelligab bahşayış¹³ olmak kıymet-i tarihîyesine malik olmakla, Konya Tarih-i Osmanî Encümeni bir dibâce-i¹⁴ şeref ve şandır. Fakir, Osmanlılığı an'anât¹⁵ tarihîyesine bilmeye çalışmış ve bu uğurda hayli yorulmuş bir Osmanlı olduğundan şubeye elimden geldiği kadar hizmet ve muavenette bulunacağımı vaad ile şubenin resm ibtidai'i içtimanda bulunmak ile kesb-ü şeref eylerim... ve min'el tevfiğe...”. Vali Arifi Paşa'nın konuşmasında, Tarih-i Osmanî Encümeni Konya şubesinin amacı ve çalışmalarına ilişkin bazı genel bilgiler bulunduğu görülür. Bunlardan biri, şubenin yalnız Osmanlı tarihini değil, Selçuklu, Karamanoğulları, Hamidoğulları ve Tekeoğulları gibi beylik ve devletleri de inceleyecek ve araştırarak olmasıdır. Bu beylik ve devletlerin ortak*

⁶ Fatihâ: Başlangıç.

⁷ Tevşih: Süsleme.

⁸ Tévaggul: Uğraşma.

⁹ Vâcib-ül-ibtirama: Saygıdeğer

¹⁰ Fâl-i hayr: İyi hal

¹¹ Bed'an: Başlangıçta.

¹² Müterâfik: Karışık.

¹³ Bahşâyış: Bağışlayış.

¹⁴ Dibâce: Başlangıç

¹⁵ An'anât: Rivayetler.

özelliği Konya ve çevresi ile ilişkili olmasıdır. Selçuklu devletinin başkenti olan Konya, bu yönüyle encümenin çalışmaları için büyük bir öneme haizdi. Aynı zamanda Beyşehir ilçesinde Hamidoğulları kurulmuştu. Karaman ve çevresinde Karamanoğulları ile Antalya ve çevresinde Tekeoğulları hüküm sürmüştü. Bu merkezler, farklı tarihlerde yürürlüğe giren idari düzenlemelerle birlikte değişmiş olsa da, bir dönem Konya vilayetine bağlı idi.

Vali Arifi Paşa, Osmanlı Devleti ve Konya konusunda kanaatlerini bildirirken önemli sözcükler kullanmış, tarihi lafızlar üretmiştir. Bunlardan biri “*Osmanlılığın menşe-i fevzi olan Konya*” ifadesidir. Arifi Paşa, Osmanlı Devleti’nin ilerlemesinin, bereketinin, büyüklüğünün kaynağını Konya olarak açıklamış ve bununla ilgili olarak Selçuklu Devleti’ne atıfta bulunmuştur. Arifi Paşa’nın tarih ilmi ile ilgili kanaati veya düşüncesi de oldukça dikkate değerdir. Arifi Paşa “*Tarih ki fününün padişahıdır*” cümlesini dile getirmiş ve böylece tarihin önemini, tarihsel bir ifade ile vurgulamıştır.

Şubenin açılışı için bir araya gelen heyetin tarihe hizmet amacıyla toplandığına değinen Arifi Paşa, şubeyi teşkil edenlerin ilimle uğraşan ve alanında uzman olan kimseler olduğuna işaret etmiştir. Vali, encümenin Konya şubesinin başarılı çalışmalar yapabilmesi için Çelebi Efendi’nin başkan olarak seçilmiş olmasını isabetli ve faydalı bulmuştur. Vali Arifi Paşa, kendisinin tarihi hadiselerle olan ilgisinden ve tarihi öğrenmeye çalıştığından söz etmiş ve bu yönüyle de şubeye elinden geldiğince katkı sağlayacağını belirtmiştir.

SONUÇ

Gerek Tarih-i Osmanî Encümeni merkezinin gerekse Konya şubesinin üyelerinin belirlenmesinde aynı usulün izlendiği anlaşılır. Eğitimle ilgili görevliler yanında çeşitli memuriyet kalemlerinde vazifesi olanlardan yararlanıldığı gibi, gayr-ı müslim üye sayısı bakımından da merkezle şube arasında benzerlik vardır.

Konya, tarihi önemine istinaden encümen faaliyetleri için öncelikli bir yere sahipti. Konya ve çevresinde kurulan devlet ve beylikler, encümenin tarihi incelemeleri arasına giriyordu. Konya Valisi Arifi Paşa’nın konuşmasından, encümenin yalnız Osmanlı tarihini değil, genel Türk tarihini inceleyeceği anlaşılmuştur.

Konya Vilayetinin geçmişten gelen önemine bağlı olarak, hem vilayete, hem tarih ilmine mülki idareciler tarafından sahip çıkıldığı ve bu konuya ehemmiyet verildiği görülmüştür.

Tarihi incelemelerin belli merkezlere münhasır olarak yapılmasını sağlayacak olan, şubelerde vazife alacak üyelerin, o merkezde doğmuş ve yaşamış olan isimlerden seçilmiş olduğu anlaşılır. Böylece, bulunduğu bölgenin özelliklerini bilen ve memleketini tanıyan insanların, bulunduğu yöreye daha iyi hizmet edecekleri düşünülmüştü.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynağı

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.), DH.İD. 1329.B.1,26-17/45

BOA. DÜİT 19-4

BOA. DÜİT 22-4

Gazeteler

Sabah- 4 Nisan 1326- 17 Nisan 1910.

Babalık 22 Cemaziyel ahir sene 1329-6 Haziran 1327.

Babalık 29 Cemaziyelahir 1329-13 Haziran 1327.

Yeni Gazete- 4 Nisan 1326- 17 Nisan 1910

Kitap ve Süreli Yayınlar

Akar, Metin Veled Çelebi İzbudak, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara,1999, s.17-28.

Aytekin, Hanefi, İz Bırakan 100 Ünlü Konya Valisi, Ülkü Basımevi, Konya, 1994.

Efdaleddin, Abdurrahman Şeref Efendi- Tercüme-i Hali, Hayat-ı Resmîye ve Hususîyesi, Halk Matbaası, İstanbul,1927.

Koçakoğlu, Bedia, Veled Çelebi İzbudak ve Onun Türkçülüğü, Selçuk Üniversitesi Mevlana Araştırma ve Uygulama Merkezi Mevlana Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2007, Sayı: 2, ss.85-105.

Korucuoğlu, Nevin, Veled Çelebi İzbudak, T.C.Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1994.

Özcan, Abdülkadir, Abdurrahman Şeref, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, cilt:1, İstanbul,1988.

Son Vak'anüvis Abdurrahman Şeref Efendi Tarihi, II. Meşrutiyet Olayları (1908-1909), Hazırlayanlar: Bayram Kodaman, Mehmet Ali Ünal, TTK, Ankara, 1996